

ХАЛЪМГ УНИ

Советск Союзин Коммунистическ партин Халъмг тангъчин болн Элст балгъсна комитетсин, куч-көлсчирин депутатирин Тангъчин болн балгъсна Советсин газет

№ 24 (2857)

1957 дж. майин 30

Уннь 20 деншг

Кемрджан, мана эдл-ахун болн ухан билгин эв-аргъиг чикяр олзлхла, Советск орн-нутг сонъсгдад угагъар өөдлхмн, тегад мана коммунизмүр диилвр-тагъяр йовдж йовх йовдлиг капиталистическ делкән ямаран чигн хар чидл зогсадж чадшго.

Н. С. ХРУЩЕВ

Амн болгъна тоод мах, тос болн үс гаргългъар, Америкин Соединенн Штатсиг өөрхн джилмүдин эргид күцдж авхми

РСФСР-н Барун-Ар үзгин областьсин болн автономн республиксин селәнә эдл-ахуд көдләчирин, Ленинград балгъснд 1957 джилин майин 22-т болсн совещань деер үр Н. С. ХРУЩЕВИН келсн үр

Урмуд! Мини нерн деер кесг цаасд ордж ирв. Тер цаасдт, колхозмудин ахлачнр, агрономс, талдан чигн көдләчнр, зәрм сурврумуд тавад, теднд хәрү өгтхә гидж сурджацхана. Зәрм сурврумудтн зөвәр ик оньг өггдх чинртә, теднинь сәәнәр шуудж түүлинь медх өгтә. Улгүрн, эн зонд бәәх колхозмудар куч-көлсиг бурдәхин болн тер куч-көлсид үн-шаньгинь ягъдж өгхин туск материалнь олз-оруг өбдлүлхн туск, специалистир болн колхозмудин ахлачнрт ягъдж джалв өгхин туск, нань чигн төрмүд. Энүнә тускар сандж тоолад, тавгдсн төрмүдиг шуудж хәләх кергтә.

Богънь баг моддудар дүүрәд ургъдж одсн газрмудин агъуг колхозин газрин тоогъас гаргъдж болшгов гидж зәрминь сурджана. Минигъяр болхла, төрин уршгн, олзлгънас цаг зуур гарч одсн газриг тоогъас гаргългънд бәәхш, колхоз болгъна газриг кергтә диг-да-рагъинь олдж, ургъсн богънь моддас цеврлдж, цевр-цера кевәр тер газрмудиг бәрдж эдллгънд төрин уршгн бәәнә.

Аш сүүлдн, дакн нег төр бәәнә. Горьковск, Арзамасск хойр областиг негдүлхмн гисн селвг новгородчирт таасгддж, тегад тедн миниг бас талдан областлә негдүлдж болшгов гидж сурад, бийдән байн күрг хәәдж, Ленинград тал хәләлднә. (Иналдән). Болв, урмуд, күргитн бас шалгъмтха. Саннав, тоолнав, келх күүкнә авдрт юн бәәхинь хәләнәв гидж энти келдженә. (Иналдән). Уунә тускар ю келдж болх? Урмуд, новгородчир, бийән невчк татдж автн, авдран невчк дүүргдж автн. (Иналдән). Тер учрар, эн төриг хагълхдан адгъхмн биш. Түрүләд эврән сүвселвгән авлцхатн, эдл-ахугъан ясрулдж автн, хөбнәндән тнигәд негдүлсн деер чигн болад бәәх.

Эн ордж ирсн сурврумудас ним аш кех зөвтән эврән илдәд гарч ирнә: КПСС-н ЦК-н Российск Федерацияр бәәх бюрон урмуд, селәнә эдл-ахун органд көдләчнр эн зонд оньган икәр өгцхәх зөвтә. Эн зон эврә оньчта, эврә джангъртә, энүг цугтн тегшлдж әдлүлдж болшго, эн төрмүдиг хагълхд дашкан бәәнә, болв эдниг хагълх кергтә. (Альх ташлдан).

Урмуд! Сул сармудин эргид межобластной совещаньс болад, тер совещаньс деер орн-нутгин селәнә эдл-ахуг делгрүллгънә туск төрмүд тавдж куундцхәв. Эн ийр дегд гидг соньн совещаньс болв.

гүрвн джил урд мана кедг совещаньсәр болхла, эн совещаньс ик гидг оньчта болцхав гидж келх дурн күрнә. Босдж келсн улсин үгмүдт төрүц оньгстан төрмүд тавгдджив. Тер улс, эврәнн чидлдән илттә бәәхн медгдв, теднә келдж медүлсн диилврмүдн, даруд күпәхәр темдгдлжәх зурань болхла, урдн кесгн нам сандан сандж чигн чадшго бәәсмн. Энн, партин, цуг советск олн әмтнә ик диилвр.

Мана орн-нутгин селәнә эдл-аху ода сәәнәр өбдлджәнә, болв, улм урмдтагъяр көдлцхәх кергтә. Колхозмудин күчн батрад, колхозмудин эдлуушн өсджәхәс иштә, урдн балгъсд орад йовдж одцхасн кесг крестьянс хәрү селәнүр хәрдж ирцхәв гидж келсиг ним совещаньс деер би бас сонъсджавв. Хәрү ирджәх колхозин чледүдиг нам орулдж авдган уурсн чигн колхозмуд бәәнә, юнъгад гихлә, көдлмшчирин күчн тним колхозд бийсәснә үлү болджана. Тадна зәрм урмүдти болхла, колхозмудт күн күртджәхш, багъчуд деревнәд дурта бишәр үлдцхәнә гидж босдж, заргъ бәрдж келцхәв. Иим икәр болджах өргмджин нүүрт, ард хоцрдж йовх колхозмуд, райоде, областьс бидн бәәлгъдж чадшговдн. Теднд цуг эв-аргъарн дөн-нөкд болад, мана агъу ик орн-нутгин цуг зонсин колхозмуд болн совхозмуд диилвртә кевәр өсдж-өргдджиг күцх кергтә.

Урмуд! Мана промышленность сәәнәр көдлджәнә, болв, эн улм деерәр көдлдж чадхмн. Промышленность болн тосхлт заллгъиг оньгдарулдж ясрулхин тускар СССР-н Деед Советин батлдж авсн шиидвр тууджлгч чинртә. Тер шиидврмүд күцәлгн манд экономическ ик гидг олз-орш орулдж, көдлмшч классин творческ шуилтиг болн седвәриг улм өбдлүхмн. Промышленность ик гидг көрнъгс илткддч немгдхмн. Эн тоот цугъар, эдл-ахуг сәәнәр, әрвәр өсгдж, специализац болн кооперировань келгъиг сәәнәр күцәх, бас тер мет производствиг автоматизац кедж, күч-көлснә гаргълтиг өбдлүлгъ күцх, гаргълджәх эд-таврин унийн кимд-рүлдж, чинринь ясрулх аргъ манд өгхмн. Промышленность заллгъиг оньгдарулдж ясрулгън—эдл-ахуг гардлгънд гардг бюрократическ йовдлмудиг уурулхдөнъгән күргхмн.

Промышленности ик центр болгч, инженермүдин, техникүдин, көдлмшчирин сән мед-рлтә кадрмудта Ленинградиг авад хәләй. Министерствс болн

ведомствс әднә предприятисиг гардлгънд гаргълджәх хаджгър дуту-дундсиг заадж эдн келдгн багъ биш, Министрн Москвад бәәнә, әднә келсиг сонъсджәхш. Ода ясрх зөвтә—промышленностиг заллгън производствд өбрдх, бәәрн газрин партиин комитетсин болн профсоюзрин чинрн өбдлх. Энүнд, тер гемтә гидж заадг аргъуга, гарси дуту-дундсиг бий деерән авх кергтә болдж гарх. Тер учрар, предприятисин көдлгънд тасрхан уга оньг өггдж, гардлгън болхла—туслн, чик болх—керг күцәхд эн тоот цугъар олзта болх мөн.

Производствин бурдәлгъиг ясрулгдхла, көдлмшч күчн үлү сулддж гарх, тер цагт нег болгъсн талдан балгъсдт дөн болдж чадхмн. Ленинград эврәнн сән медрлтә көдлмшч-нрәсн зәрминь сулдхдж, шин райодт өгх зөвтә гидж би тоолджанав. Шин райодсин төлә ленинградчир эврәнн багъчудсн бас зәрминь өгч чадх гидж сангднә. Революционн, дәәч болн күч-көлсн занъ бәәрин янд сургълддж өсгдсн әдн, индустриальн Ленинградин цементәр талдан балгъсдудин баахн наста көдлмшч-нриг политическ ганъндж батлх.

Орн-нутгт индустриализац кехмн гисн Ленинә заавриг Советск Союзин Коммунистическ парт эврәнн политикдән чангъ кевәр күцәдйовна. Энүнә тускар урдн келдг биләвдн, энүнә тускар КПСС-н XX съездин шиидврмүдт эрки күчтәгъяр лавлдж келдсн бәәнә. Ленинск эн хаалгъяр парт цуарандн чигн йовхмн.

Орн-нутгт индустриализац кехд залгдсн партин политикиг советск олн-әмте чик гидж нег дуугъяр дөнънджәхәнә. Болв зуг, эн политик империалистическ государствсин хоолдн көндлн теергдәд бәәнә, тегад тер государствс мана политикин өмнәс зогелго дәврлгъ кегәлд бәәцхәнә. Мана хаалгъиг хаджгър гидж бурушахларн тедн, Советск Союзин олн келн әмтсин сә хәәджәх уршгар бурушаджәх бәәдл гаргълцхана. Промышленность мана гаргълджәх мөнъгн, олн-әмтнд кергтә тоотәд-тавр гаргългъиг өргджүлх, селәнә эдл-ахуг өргджүлх аргъ эс өгчәнә гих бәәдлгәгъяр, тер учрар хот-хоолар олн-әмтиг күцдн сәәнәр тетгдг аргъуга болджана гих бәәдлгәгъяр империалистир хорддж келцхәнә.

Тер пропаганд, хөбнә арс-көдрсн чон болджахиг советск улс кезәнә йилгәд меддж оркла. Мана орн-нутгин ху-

вин тускар, мана олн-әмтнә хувин тускар капиталистир санань зовджәхш. Индустриализац келгънә политик, ик күчтә промышленность гаргългън, мана орн-нутгиг капиталистическ орн-нутгин өлмәгъәс гетлгснд тедн зовджәцхана. Эн тоот капиталистирин сүмснн авад, чичрүләд бәәцхәнә. Индустриализац кесн учрар бидн эрки күчтә әәрмтә болдж чадад, тер әәрмдән өдгә цагин селм кедж өгдә, мана меджәсиг әмтс көндәдч чадшго болсиг тетгсиг империалистир меджәцхәнә. (Альх ташлдан).

Болв, мана парт кезәд чигн, олн-әмтнә эдл-ахун делгрүлтин нег халхиг талдан халхла харшлулдж зөрлүлдмн биш. Социалистическ индустриализацар түшг авн бәәдч бидн гиигн промышленность болн селәнә эдл-аху делгрүлх төрмүд күпәгъә биләвдн, селәнә эдл-аху делгрүллго бәәдч, гиигн промышленностиг өбдлүлг болшговъинь медә биләвдн. Эн ил төр болджана. Болв, баячудин экономистир, маниг бурушахар чирмәлдәд, олн-әмтнд кергтә эд-тавр гаргългънд, маниг дурго болджана гидж тедн хәәкрлдг билә. Ода мана орн-нутг, мах, ус, тос, нань чигн эдл-ууш гаргългъиг ик гидгәр өсглгънүр олн-әмтнә йовлд орсн саамла, әмн болгъна тоод малас авдг эдл-ууш гаргългъяр Америкин Соединенн Штатсиг дарук өбрхн джилмүдт күцәд авчкх цуг аргъ Советск орн-нутгт үүдсиг медхләрн, тедн ямаран дуугъяр дууллцхәхинь медхлә соньн болхмн.

Индустриализац келгънә ленинск политик күцәсн төләдән мана орн-нутг ик байн ашинь бәрджәнә. Социалистическ индустриализацар түшг авч, КПСС-н ЦК болн СССР-н правительств, селәнә эдл-ахуг өбдлүлгънә туск кесг зүсн төрмүд батлдж авч, күцәдч чадцхав. Америкин Соединенн Штатсг эндр өдр әмн болгъна тоод ямаран ик мах, үс, цагъан тос гаргългъ болна, тним икәр бас бидн гаргългъ болдгиг күцх төриг, социалистическ индустриализацар түшг авч ицгтәгъяр өмнән тәвджәнәвдн.

Мана орн-нутгт селәнә эдл-ахун гаргълтиг үзүлдж медүлгч зәрм то заах зөвиг нанд өглти. Малас гардг эдл-ууш эн джил белддж, хулддж авлгън нидн джиләкәс деерәр йовдж йовна, нам деер гидж келсн багъ, ик гидгәр деерәр гидж келх кергтә.

1957 джилин январин 1-шинә авн майин 1-шин күртл

689 мингън тонн махн Белдгдд авгдв, 1956 джилин майин 1-шин күртл 466 мингън тонн белдгдсн бәәсмн, тегад 1957 джилин дөрвн сарин эргид, 1956 джилин дөрвн сарин эргид бәәсәр дүнъгцүлхд, 223 мингън тонн махн икәр белдгддч, эс гидж 48 процент өсдж. (Альх ташлдан).

Тнигкәд тегад, мах белдхд эн цаг багъ олзта цаг болджахиг темдлх кергтә, юнъгад гихлә, мах белдлгн даньгин джилин хойрдгч өрәлд икәр кегднә. Кемрджан мана орн-нутг джилин түрүн өрәлд ним ашмуд күцсн болхла, цаарандн бидн улм ик диилврмүд бәрхин темдг эн болджана.

1957 джилин майин 1-шин күртл 3 сай 967 мингън тонн үсн белдгддч. 1956 джилин майин 1-шин күртл 3 сай 176 мингън тонн белдгдсн бәәсмн. Тегад 1957 джилин дөрвн сарин эргид, 1956 джилин иим цагин эргид дүнъгцүлхд, 791 мингън тонн үсн икәр белдгддч, хулдгдч авгдсн болджана, эс гидж 25 процент өсдж. Эн ик гидг соньн то.

Сул джилмүдт ямаран ашмуд күцсиг иим то бас медүлджәнә: орн-нутгт үс гаргългън цугъар 1956 джил, 1953 джил-инклә дүнъгцүлхлә, 35 процент өсдж, тер тоод колхозмудар болн совхозмудар болхла—76 процент; малас гардг тосн 45 процент өсдж. Зәрм республикс болн областьс әвртә кевәр уралан йовдж одцхав.

1956 джил үс гаргългън, 1953 джил-инклә дүнъгцүлхлә, иим болджана:

Эдл-ахун цуг кеге-горйсар	Колхоз-мудар.
Украинск ССР	155 проц. 242 проц.
Молдавск ССР	175 проц. 302 проц.
Воронежск обл.	171 проц. 374 проц.
Московск обл.	125 проц. 182 проц.
Рязанск обл.	144 проц. 302 проц.
Калининградск обл.	136 проц. 190 проц.

Эн тоод байрлл уга чигн бәәдч болшго. Урдн бәәсн бәәдлг авад хәләхлә, государствин белддж авдг хот-хоолин ут-тоодн колхозникүдин гер-буләс авгддн зөвәр ик болдг бәәсмн, тним йовдл социалистическ эдл-ахуд ик тааслт уга болджала. Орн-нутгин селәнә эдл-ахуд ода ямр сән ясрулгън гарсинь бийсн узцхәджәнәт. Орн-нутгиг хот-хоолар тетлгәдн социалистическ сектор йилгъч орм эзлв.

(Цаарандкн 2-ч халхд).

Амн болгъна тоод мах, тос болн үс гаргългъар, Америкнн Соединени Штатсиг өөрхн джилмүднн эргцд күүцдж авхмн

РСФСР-н Барун-Ар үзгин областсын болн автономн, республиксин селәнә эдл-ахуд кōдләнчрин, Ленинград балгъснд 1957 джилин майн 22-т болсн совещань деер үр Н. С. ХРУЩЕВИН келсн үг

(Экльнц 1-гч халх).

1956 джилд гаргъсн цагъан тосиг, 1953 джилд гаргъснла дуньцұлхлә, Молдавск ССР-т 281 процент болв, эс гидж гурвн холвандан өсв, Украинск ССР-т — 171 процент, өслгънь—1,7 холвандан, Литовск ССР-т — 157 процент, өслгънь—1,6 холвандан.

Эн то селәнә эдл-ахугъни хот-хоолиг хурлар икдүлдж өсгдж болхиг үзүлджәнә.

Уурмүд! Селәнә эдл-ахуд күүсн дилврмүд болн цаарандан өсхдн лавта хōбтктә халгъ бәәх мах, үс болн тос амн болгъна тоод гаргългъар өөрхн джилмүдт Америкнн Соединени Штатсиг күүцх государственн ик чинртә тōр тәвдж таслдж болхиг өгчәнә.

Зәрм то заадж келнәв. Амн болгъна тоод 1956 джилд гаргъгдсн:

СССР-т	США-д
Махн 32,3 кг.	102,3 кг.
Үсн 245 кг.	343 кг.
Тосн 2,8 кг.	3,8 кг.

1956 джилд селәнә эдл-ахун 100 гектар газр болгънд авгдсн:

СССР-т	США-д
Махн 13,3 цент.	33 цент.
Үсн 101 цент.	111 цент.

Амн болгъна тоод мах болн үс гаргългъар Америкнн күүцхн тōләд, селәнә эдл-ахун 100 гектар газр болгънд ингдж гаргълж авх зōвтәвдн:

Мах—42 центнер цевр махарнв, эс гидж әмдәр малиг чиньүрдхлә 67 центнер, үс—141 центнер.

Эн харшиг авч чадхий бидн? Минигъәр болхла, чадх бидн, хәрнв цаарандн давдж ишгх бидн. Манд ик аргъ чидл бәәнә, энүгән зуг ухата-эвтәгъәр олзлдж чадхмн.

США-д нидн джил авсн дуньгә, хәрн невчк ик талан цагъан тос эн джилд гаргъад авчкх бидн. Тиигхлә цагъан тосна кемджәгъәрнв, США-д авдгин дуньгә, хәрнв невчк ик талан манд бәәх, болв мана орн-нутгт әмнә то США-нд орхч ик болсар, бидн бийән гач-авх зōвтәвдн. Амн болгъна тоод үс гаргългъар болхла США-г күүсн деерән, 1958 джилд давад гарч одх бидн. (Альх ташлдан).

Мана ик күүцвр тер болхмн. США ода болхла эврәннв производствин ик кемджәгъәрн западн делкән седкл ухагъинь шуд сүрдәгъәд бәәнә. Колониальн орн-нутгуд болхла энүнә өмн әәдж чичрәд, США-ла әдлцдж чадхвдн гидж нам тōрүц ухандан чигн санцахш. Советск Союз болхла, урднв ард хоцрдж йовсн Российн, йосиг эврәннв гарган авсн өлн-әмтн болхла, эдл-ахугъан социалистическ кевәр тосхдж, агъу ик индустрий бүрдәгъәд, промышленностиг өбдүлдж өсгәд, коллективизац кегъәд, совхозмуд гаргъад, амн болгъна тоод ирдг производствин кирцәгъәрн США-ла әдлцх болн нам давдж гарх аргъта болж чадв.

Багъ биш турмшг чигн манд үзгдв, терүг давдж чадсн бидн лавта. Селәнә эдл-ахуг өбдүлдж өсгхин тускд нерәд-гддж, 1953 джилин сентябрьна

болсн КПСС-н Центральн Комитетин Пленум деер, уурмүд, би доклад келәв. Тер зōвәр хурц доклад бәәсмн, зәрм улс болхла, йир кучр доклад гидж келцхәнә. Нанла харгъдж күүндвр келцхәнс баячудин корреспондентнр: „Тана келсн тоотар болхла, селәнә эдл-ахуд кризис гарчах, колхозн тосхлгд кризис гарчах болджана,“—гидж келцхәлә. Мана хортд тиигхд керә мет өлн зүсәр бәәгчхәлә. Селәнә эдл-ахуд бәәх бәәдлг илднв, керрүлж ясурулго, өлн-әмтнд мана партъ, мана правительств күүрдж келснә унв-утхинь тедн меддж эс чадад бәәв. Тедн түүг меддж чадш чигн уга. Бидн, большевикүд, коммунистнр, мана кōдлмшч классин партъ, күүч-кōлсч өлн-әмтнә партъ, бәәх дуту-дундиг үзнә, үзнәлә даруднв түүг ил-чикднв өлн-әмтнд келхмн, тиигәд теднлә хамдач тер дуту-дундсиг уурулдж чадхмн гидж меддж тоолна. Өлн-әмтнд үнн үг келхлә, хаалгъинь заахла, бәәх дуту-дундсиг тедн сәәнәр уурулдж чадцххмн. Өлн-әмтнлә тасрлтан уга залгълдата болдгтнв партин чидл бәәнә. (Альх ташлдан).

1954 джил сананд орна. Зургъан джилин эргцд нег үкрәс саадж авх үсиг 600 гар литр икдүлхмн гидж тиигхд темдгхд, манд дунд зүткән гарла. Би доклад кех бәәсн, тиигәд зәрм иньгүдм намаг хōрсмн: „600 литр гидг дегәд ик, чальчакд суугдад чигн одхмн. Багъар авсн сән болх. Кедү джил давб, тер бийнв үсн немдлгн гарчаш.“ Тер уурмүдг ода ю келдж болджана? Кен чальчакд суув? Тедн бийснв чальчакд суув. (Иналдән. Альх ташлдан).

Колхозмудин, районин гардачнрин ода хуртг келдг үгинь сонъсхла, тернв дегд зōрмг болдж медгнә. Арвн джилин эргцд өмннв болхла кедж чадиго юмг, ода тедн нег джилин эргцд күүцәх болцхана. Советск улс тиигдж гатц зōрлтгә болдгнв нанд таасгднә. Тернв бат тоолв-рас иштә болджана, эврәннв чидлдән ицлгәнәс гарчана, эдл-аху социалистическ язин хаалгәд йовсар үзгдджәнә. Экономикнн их чинртә халхар дән-дадж уга дōрлдә кехмн гидж Америкүр зōрдж дуудвр кев бидн. Эн Америкн, энүнә туньгрцгин өмннв болхла капиталистическ орн-нутгудт цугтан чичрцхәдж, зүгүдцхадг болджана. Соединени Штатс кōгдждрж одсн цагъан гуйрин буудә негиднв хайдж өдг, гүүлгдлго кевтсн гахан өбк наадкднв хайдж өдг, гурвдгднв болхла эврәннв газртан хулддж болшго бас нег эд-тавр өдг болджана.

Тедн цугтан энүнә өмн кōлиннв үзүрән йовцхана, уурлудад оркхмн болгчв гидж әәцхәнә. Бидн болхла мōнъ-кинд омгтагъар тенүнүр хәләдж, империалистическ Америкнн Соединени Штатс манас алдр ик болн үлгчтәгъинь тōрт авдго биләвдн, хәрнв ма-

гийнв алдр ик болн үлгчтә гидж тоолдж үзх иш манд бәәнә. (Шуугдж альх ташлгн) СССР парт делкәд турүн болдж кōдлмшчирин болн крестъянсн йосн тогтсн орн-нутг болджана. алдр Ленинә гаргъсн государств, тиигәд зүткән угагъар капиталистическ цуг орн-нутгудас, әдн дотр Америкнн Соединени Штатсас, үлгчтәнв, давуны ил. 1953 джил КПСС-н ЦК-н сентябрьск Пленум болсна болн тер Пленум деер минн доклад келдснә хōбн, америкнн зәрм улс ман тал ингдж гахуль хайв: стратегическ сырьв эс гидж алт Советск Россий өгхлә, бидн орсмудт үлү гахан өбкән, тосан болн нанв чигн юм хулддж чадх бидн гидж келцхәв. Стратегическ товар хулдж чадх бидн гидж тедн келвдн, болв үнтә сырьв болн алтан, гүүлгдлго кевтсн тоснас өгшго бидн гилж Советск орн нутг бийнв эврәннв мах, тос болн нанв чигн хот-хол элвгәр гаргълж авч чадх гидж ицгтә кевәр тедн келвдн. Амн болгъна тоод мах, үс, тос гаргългъарн СССР өөрхн джилмүдт тедниг күүцхәр седдж бәәхиг сонъсхларн, США-н империалистнр ода ю келхнв кемджәнә. (Удан альх ташлдан).

Эн тускар капитализмг давдж харсцхадг улс кесг худл келцхәнв лавта, тедн нег юм ухалдж гаргъх. (Иналдән) Худлан тедн келджәтхә. „Нохан хуцлгн сальк дахдг“—гидж өлн-әмтнә үлгүр келдмн. Өмнән тәвсн күүцврән бәрхин тōлә мана өлн-әмтн ицлтәгъәр үр уралан йовхнв лавта. Социалистическ тосхлтин чидлинв, мана партин политикиг, мана хаалгъсн герлткдж бәәх марксистск—ленинск сургъулиг өлн-әмтн улм сәәнәр меддж авчхәх. Коммунизм тосхлгъна алдр тōрмүдиг кедж-күүцхнн тōлә советск улс урдклагъан әдл күүч-кōлснә баатр йовдл үзүлдж, чадмг-чидмгән гаргъх.

Уурмүд! Амн болгъна тоод мах гаргългъар США-г күүцхнн тōләд мах гаргългъарн 3,2 холванднв, 1956 джиллә дунь-гүлгъиг дигтә чик гидгәр тоолхла—3,15 холванднв икдүлх зōвтәвдн. Эн тōриг альк джилд күүцхиг ода заадж келдәд керг уга гидж би санджана. Эн тōриг альк джилд күүцәд чадхан республиксин, областсын гардачнр, колхозникүд, совхозмудин кōдләнчнр бийснв тоолад, барар дамджулад келцхәтхә. Өлн-әмтн цугтан эн кергиг зōвшәрдж дōнхнхнв магъд уга. Болв, ода әмтнд невчк дōнв өгхмн, әдн дотр урмдулгъ гаргъхмн. Тиигхлә тер му болх уга. Дәәнә цагиг санлтн, тиигхд, дāvрлгнв екхлин өмн кōдлмш сәәнәр кегдхлә, цергүд сәәнәр бүрдәгдж белн болхла, шин селм авгдсн, сумар элвгәр тетгдсн болхла, цергин әмтнә сүрәнв өбдләд, ицлтәгъар уралан йовад, фашистск хортна цергсиг күүцәд, хамад уга келцхәдг бәәсмн. Ода болджа дән-дадж уга дōрлдәнд социалистическ экономик дилхиг, күүч-кōлсч өлн-әмтснг даджрад

гаргълчакд, капиталистическ системиг юмн давдж гарч чадиго гидж келцхәдг баячудиг дилдж-цокхиг тетглгнв тенүнәс чинрән тату биш. Капиталистическ стройин чидлинв үзүлджәх орн-нутг Америкнн Соединени Штатс болджана. Тиигәд, экономическ дōрлдәнд империалистическ алач-маччнриг дилдж бидн чадхан, советск улс энүнд үзүлгнв чинртә. (Удан альх ташлдан).

Энүг зарлад келсн цагт, эн ик чинртә тōриг күүцәхин, күүцәхләрн мел мōнхнн цагт болдгар күүцәхин тōлә ноолдгнндр орлх седвәр күүн болгънд гарх, тиигәд күүн болгън эврәннв колхоздан, совхоздан, райондан, эврәннв областдән, республикдән, орн-нутгдан бүкднв ююгъар болв чигн дōннōкд болхар седх гидж би санджана. (Альх ташлгн).

Деер келдсн тоогъур хәрү ирцхәй. Амн болгъна тоод США-д 1955 джилд 99 кг. махн гаргългдсн, 1956 джилд—102,3 кг., эс гидж джилин эргцд 3 процент өбдлв. Ода болхла США-д производствиг хаслгнв, тәрә тәрлгән багърулдгн болджана, әднд продукциг гүүлглгнв кегдджәхш. Болв, кирцхд дōрн джил ирхиг өмнәсн авч бидн келдәхнн учрар, тедн мах болн үс гаргългъна кемджәгъинь невчк өбдлүләд чигн оркх. Энүг ююинв тōлә би келджәнәв? Эврәннв аргъ-чидлән тоолад, колхозмуд болн совхозмуд США-г 1960 джилд күүцдж чадх бидн гидж шийдхлә, производств өслгънә зурад невчкн үлү „немүр“ кехмн, талданар келхлә мах гаргългъарн 3,2 холванд өсгхин тōр тәвхнн орчд 3,5 холвандан орн-нутгт дунднәр тосхла ирдг болдгар тōр тәвхмн. Эклдг тоолхларн 1956 джил авхмн, цааранлив 1957, 1958, 1959 болн 1960 джилд ирхиг тоолад, эн дōрнв джилин эргцд 1956 джилд бәәсн кемджәнәс 3,5 холвандан ик болх кемджәнд күүр болдгар темдлхмн. Тиигхлә, 1960 джилд амн болгъна тоод мах гаргългъарн США-г күүцдж чадхвдн.

Усәр болхла тәвгдджәх тōр ил темдгтә. Ирх джилд Америкнн Соединени Штатсиг күүцх, күүцдж чадх чигн зōвтәвдн, энүг чадх бидн. (Шуугдж альх ташлгн).

Болв, кемрджән, бидн мах гаргългъар Америкнн, үлгүрлхд, 1960 джилд эс күүцдж чадхла, ямаран чигн зовлнв болш уга. Болзгиг невчк давулдж болхмн, эн тōриг 1961 джилд чигн хагълхла му болх уга. Болв, келхд, 1961 джилд „үлдлмүд“ цеврлгдх зōвтә, гол кōдлмшиг болхла 1960 джилд күүцәх кергтә. Унунд зōрг гаргълж, тегәд эн тōриг хагълх кергтә. Эн эрн кергт областсын болн республиксин немрнв әдл болх бәәдл уга: зәрмснв невчкн күүнд аца авх кергтә. Зәрм колхозмуд мах гаргългъарн 3-4 холван, наадкәнв—10-15 холван икдүлдж чадхмн. Эн эклдж йовх алдр йовдлд дунднн болн үлддж йовх колхозмудар производствин кемджәг темдгтә сәәнәр

өбдлүлгнв дегд эрн чинртә. Болв, уурмүд, иим эрн ноолданд орхларн, дилхдән ицх кергтә, белләд чидлән агсх кергтә. Бидн ода, тәвсн күүцлән күүцх материалнв цуг эв-аргътавдн гидж тоолджана. Зуг эн эв-аргъан эвинв хәәдж олзлдж, өлн улсан сәәнәр бүрдәх кергтә, тегәд бидн эн тōриг хагълхвдн. (Альх ташлдан).

Тәвгдсн тōрмүдлә залгълдүлдж таанрт нег йовдлин тускар келхәр седджәнәв. Колхозникүдтә, МТС-н болн совхозмудин кōдләнчрлә күүндснә хōбн, әднә даалгъврмудла таньлдсна хōбн, амн болгъна тоод мах, үс болн тос гаргългъар өөрхн джилмүдт США-г күүцх ухан-селвг орсн саамд, заагдсн хот-хол гаргългъар Америкнн бидн кезә күүцчадхиг тоолад диглдж өгтн гн би экономистнрәс сурлав.

Нуучинв секнәв. Хōкрлгнвдән Михалков эндр „Правд“ бичджәх мет, әдн нанд гаран тәвсн цаас өгв, цаасндан тниз чигн тәвцхәдж. Тер цааснднв ингдж бичәтә бәәнә: мах гаргългъарн 3,2 холван икдүлхмн, США-г 1975 джилд чигн бидн күүцдж чадхвдн. (Иналдән). Уурмүд экономистнр, кемр би таниг невчк шалгъад-келәд оркхн цагт, нанд тәвдж өгхлә сурджана. Мана наук дала әдл дилврмүд күүцлә, бидн тер дилврмүдәр бахтнавдн. Советск үчмсн өлн-әмтнә күүиллгъ үзв. Болв, научн кōдләнчнр заагт мана уралан йовдлг бәр-джәхнв чигн бәәнә. Эркн ә чинртә тōр хагъллгъиг 1975 джил күүртл ударулна гиси юн болджана? Большевикүд капитализмд уурлцхана, хәлә-цхәтн,—зәрм капиталистическ орн-нутгудар орн-нутгин әмн болгъна тоод хот-хол гаргългън социалистическ орн-нутгудас иклм—гидж социалистическ тосхлтин өмнәс, колхозин тосхлтин өмнәс, социалистическ орн-нутгудин өмнәс дакад чигн ут цагт бурццах эв-аргъ капиталистическ ордудин идеологет өглгнв эн болджана.

Эн кергиг мана экономистнр ягъдж хәләдж гинәт? Әдн карандаш авад, кедү джилин эргцд ямаран өслт болхнв тоолдж (кесг джилин то авцхадж). Арифметикнн хәләцәр болхла, энүнд ямаран чигн хаджгър уга, иткүлдж цугтагъинв медүлджәнә. Болв, уурмүд, мана өлн-әмтнд, мана колхозмудар болн совхозмудар ода ямаран күүчн-чидл хурсиг медх кергтә. Мана өлн-әмтнә культурн өслт, өлн улсин материалнв теткл, мана эдл-ахус дадмг кадрумдар батрлгнв—цуг эн хамг агъу ик чинртә. Кесг колхозмуд мел хойр-гурвн джилин эргцд хот-хол гаргългъан 10-15-20 дакдж икдүлджәхиг тәдн үзүлжәнәт. Ямаран арифметическ то-дигт, цуг эн хамгиг орулдж болх? Энтн политик, энтн политическ йовдл, мана партин өлн джилә кōдлмшин, мана цуг өлн-әмтнә кōдлмшин ашнв болджана. Минн келджәх

(Цаарандкн 3-ч халх).

Амн болгъна тоод мах, тос болн үс гаргългъар, Америкин Соединени Штатсиг өөрхи джилмүдин эргцд күцддж авхмн

РСФСР-н Барун-Ар үзгин областьсин болн автономн республиксин селанә эдл-ахуд кōдлāчирин, Ленинград балгъснд 1957 джилин майн 22-т болсн совещань деер үр Н. С. ХРУЩЕВИН келсн үг

(Экльцн 1-2-ч халхст.)

үүрмүд, му улс биш, эднә нерин келхшлв, болв чирәнн ул-ацхаг. Тиигхлā, тедн сәәнәр сандж-тоолдж карандаш авц-хав, олн-әмтнлā икār селвгл-их, эдл-ахун бāдл хлāддж-шиндждлж медцхāх, олн-әмтнā джиргълнн бāдл, энүнā зүркнā цоквр медцхāх.

Колхозин тосхлтин күчн-чидл, Советск улсин патриотизм, социалистическ дōрлдāн — эн тōриг ирх өөрхи джилмүдт хагълдж, эн тавн джилд ори-нутгин амн болгъна тоод мах, үс, тос гаргългъар Америкин Соединени Штатсиг кү-цх эв-аргъ манд эн өгчāнā.

Уүрмүд, керг ода тадна үүлдврāс учрхмн. Тадн аль-хан ташлдиханат, болв терү-гāн ода тадн кесг центнер хот-хоолар батлцхав зōвтāт. Таанр чидл күрхдāн эврāнн халхасн цуггагъинь кехти ма-гъд уга, зāрмдāн күүнтн, кер-мрджāн, давдж зүткхлārн эвр-āнн чидлāс давугъар чигн кедж чадхмн. Эн дōрлдāнд бидн динлх зōвтāвдн. Мана эн динлвр водородн бомбас күчтā болхмн. (Уданар альх ташлгън). Империалистир ода ним „теорий“ ухалдж гаргъв. Эдн келнā: водородн бомб Советск Союзд бāнā, тинм бомб США-д бāнā, ода болх-ла Английд чигн бāнā. Дегд агъу ик күчтā селм-водоро-дн бомб болхла, терн чигн, энн чигн бомб хайш уга, болв нег негāн бомбар āлгъ-цхāхмн, „ни-таар чигн уга, тāн чигн уга“ гих авцар ки-нтн дā өсгджāцхāхмн. Бидн, советск улс, эн авцла зōвшā-рхшвдн.

Бидн, ни-тōвкнүнā тōлāвдн, атомн болн водородн бомб уурахий тōлāвдн, уурагн гидж США-г болн Английнг дууднавдн. Бидн капиталисти-ческ орчлннгиб бомбар хагъра-хар седхшвдн. Кермрджāн бидн āнā то болгънд мах, тос болн үс гаргългъна кемджāгъар США-г күцхлā, капиталистическ ул дорн хамгин күчтā торпед тāvхвдн. (Альх ташлдан).

Тегād тиигхлā кōдлмшч класс ямаран аргъагъинь са-ндж-ухалтха. Хаана йоснас хуучрсн үлал авцхасн мана ори-нутгин кōдлмшчрн ягъдж олн-әмт босхсиг, эдниг нег бōлд хамцулсиг эн олн-келн āмтсин культур ягъдж өсгдж-ōргджүлсиг, эднā экономик өбдлүлсиг болн дōчн джилин эргцд капиталистическ, хам-гин ик күчтā ори-нутгудин чидл күрш уга йовудар йов-сиг цугтан үзцхātхā. Мана советск олн-әмтн улм-улм сā-āнār, культурнар бāдг болд-гар, материалн тегмджтā, бāдг сән гертā болдгар кех кергтā.

Эврāнн ори-нутгин, эврāнн газрин эзн, — советск олн-әмтн цуг производствин средствиг бийсн залдж, Ленинā темдг-лсн аш күцл — коммунистическ обществог тосхлгънур батта иткмджтā уралан йовдж йовна. (Уданар альх ташлгън).

Уүрмүд, промышленностин халхд бидн ик холд уралан йовбдн, промышленн продукц гаргългън 30 холван икдүлү-

вдн. Темдгтā динлврмүд селā-нā эдл-ахуд чигн күцгдв. Болв мах болн малас авгдг, талдан чигн хот-хол гаргългън мана некврлā ода бийн ирлцджāхш. Мана ори-нутгт хамгин ахр болзгт дала элвг хот-хол гар-гълж-бүрдāдж чадхвдн, юнъ-гад гихлā, мана газр тинм ик байн, мана олн-әмтн тинм агъу күчн чидлā болн күнъ-кл ухата. Олн улс техни-кār болн өдгā цагин наукар, цуг нүүрлгч болн шин йовдл-мудар тулгдлж кōдлг болд-гар кех кергтā, тегād бидн тāvсн күцлāн күцхвдн.

Кермрджāн, зун гектар газрт 42 центнер мах эс гидж 67 центнер āмдвесār гаргългъ кер-гтā болхла, тегād эн тулгчннй? Манд ода зун гектар газрт 100 центнер мах, нам түрүнүс икār гаргългъ колхозмуд бāнā. Кесг колхозмуд болн бүкл райодс хойр-негн джилин, ик гихдāн гурн джилин эргцд, мах гаргългън 3-4 холван икдүлх даалгъвр авцхав. Ух-мла йовдлин седвār татсн — Тамбовск областин Коминте-рн нертā колхозин ахлач үр Андреева Андреева эврāнн колхозникүдин нерн деерāс ним даалгъвр авб: 1957 джилд зун гектар газрт 60 центнер мах, 1960 джилд болхла, — 170 центнер мах авх. 1956 джил-лā дуньцүлхлā, цуг мах гар-гългън дōрвн дундур дакдж өсхмн.

Харьковск областин Орджо-никидзен нертā колхозин ахл-ач үр Омельченко бас эврāнн колхозникүдин нерн деерāс өддāн даалгъвр авб. Эн кол-хоз 1956 джилд зун гектар газрт 36 центнер мах гаргългъ, 1957 джилд 80-д центр мах, 1960 джилд болхла, 115-д центр мах өгхār үгāн өгчāнā. Ослтн гурн холванас үлү. Молдавск ССР-н Кировин нертā колхоз (ахлачн үр Топчу) 1956 джилд зун гектар газрт 40,9 центнер мах авла, 1957 джилд — 110 центнер, 1960 джилд — 180 центнер мах авхар үгāн өгчāнā. Ослтн дōр-вн дундур холван.

Черкесск областин „Здобу-ток Жовгнā“ гидг колхоз (ах-лачн үр Дубовецкий) 1956 джилд зун гектар газрт 54 центнер мах авла, 1957 джилд авсн даалгъврн 72 центнер, 1960 джилд — 110 центнер ма-хн. Ослтн хойр холван, юнъ-гад гихлā эн колхозд 1956 джилд 54 центнер авгдла. Чувашск АССР-н Ленинā нертā колхоз зун гектар газрт ним даалгъвр күцāхār үгāн өв: 1957 джилд — 100 центнер мах болн 300 центнер үс, 1960 джилд — 150 центнер мах болн 400 центнер үс. Эн колхозин даалгъврн болн кергн онч-та сән! Эн колхоз ямаран улд малан өсгād өргджүлād йовна? Эрднн-шишāн улд. Колхозни-күд эн джилд тārгдсн 200 гек-тар болгънд 1000-д центнер силосн масс авхар үгāн өгчā-нā.

Мах гаргългън 10-15 хол-ван икдүлдж чадх колхозмуд бāйцхāнā. Улгүрн, Курск областин Калиновск селāнā колхозд 1953 джилд зун гек-тар газрт 8 центнер махн гар-

гългдла, 1955 джилд — 31 цент-нер, 1956 джилд — 60 центнер махн гаргългдла, 1957 джилд болхла, колхозникүд 90 цент-нер өгх даалгъвр авцхав. Тер колхозд 1953 джилд зун гек-тар тārнā газрт 1,8 центнер гахан махн гаргългдла, 1955 джилд — 28,7 центнер, 1956 джилд — 50 центнер, 1957 джил-д болхла 70 центнер гахан мах гаргългъ даалгъврта. Ти-игād эн колхоз 1957 джилд мах гаргългън 1953 джиллā дуньцүлхлā — 11 холван, гахан мах гаргългън 35 холван ик-дүлджāнā. Кермрджāн колхоз-мудин икнъкн мал өсгдж-ōрг-гджүлгън тинм йовудагъар кецхāхлā, бидн мах гаргългъ темдгтāгъар өсглгъār тāvгдсн тōрмүдāн динлвртāгъар хагъ-лхвдн.

Эн совещанā өмн Ленингра-дск областин Гатчинск района XV111-ч партсездин нертā кол-хозд олад, колхозин ахлач үр Городинсктā, правленā чледүлгд, бригадирмүдтā, ак-тивстā күүндх эв нанд ирв. Сән колхоз, эн. 1953 джилд эн колхоз зун гектар газрт 6,9 центнер мах авла, 1956 джилд болхла, — 25 центнер. Колхозникүд 1957 джилд зун гектар газрт 40-д центнер мах авх, 1960 джилд болхла — 125 центнер мах авх даалгъ-вр авцхав. Тиигād 1956 джи-лāс авн 1960 джил күртл кол-хозд мах гаргългън тавн хол-ван өсджāнā. (Альх ташлдан). Колхоз 1953 джилд зун гек-тар газрт 108 центнер үс ав-ла, 1956 джилд — 270 центнер, 1957- джилд болхла 350 цент-нер үс эн өгхмн, 1960 джилд — 450 центнер өгхмн. Мах бо-лн үс гаргългън икдүлхнн тōлā тана зонд тинм ик эв-аргъ бāнā!

Эн совещаняд кесг үүрмүд босдж үг келцхāv. Эдн эвр-āнн динлврмүдārн маниг байрлулв. Мана областьсār болн республиксār эврāнн кергин йоста мастермуд, яма-ран ончыта сән улс бāнā. Тиигхлā танд, келнā āллцх, кенāс үлгүр авх улс цугтан бāнā. Зуг колхозмудар болн совхозмудар бāйх дала болсн эв-аргън күцдн олзлх кер-гтā, олн улсин эв-эрдминь өд-лүлдж, кадрмудт сургъмдж өгх кергтā. Танад райодсин болн областьсин организац-син гардгч кōдлāчнр колхоз болгънд арвагъад күн тусдг болх. Болв эн арвагъад күн заагт, селāнā эдл-ахун хот-хол гаргългън улм өддāн кем-джāнд ямр кевār гаргългън сā-āнār меддж, колхозд дōнъ-тус үзүлх нег чигн күн олдго йовдл гарна. Юн учрар эн гарна гинāt? Кōдлāчнр эргл-дāд йовлдцхана, күүндвр ке-цхāнā, болв кегддж йовх тō-риг сāнār медж — терунā учрн тинм болджана. Керг сāнār меддж, селāнā эдл-ахун экономикан тōрмүд сāнār йилгъдж медх кергтā.

Областьсин комитетсин үүр-мүд сеглāтрмүд, таанр, нанд тāvдж өгцхātн. Партийн биш улс заагт чи мадниг шалад-муурулнач гидж таанр, нанд келād чигн бāйхмт. Уга, уүр-мүд, келдж чадш угат, ода,

партийн болн партийн биш улсиг келсн үгārн йилгъхд зовлнъта. Эврāнн үүлдврāн сāнār ухалдж-шалгълх кергтā. Керм бидн эврāнн дуту-дунд-син тускар, тедниг уурулхнн тускар зōргтāгъār келхлā — мана гардачнр хоосн үг асхад келдгүдлā ноолдджана, тиигсн хōбн керг учрх — гидж олн-āmтн келх. Керм бидн нег-негдāн альх ташлдхлā, хоо-сар үг келдгүдин хаалгънн цаарандн татхвдн. Тиигдж Америкиг бидн күцдж чадш-говдн.

Тана оньгиг би ним юмнд өгүлхār седлāv: магазинār га-хан махн дала, үкрā болн шовуна махн багъ гидж āмтн маниг нег джилāс шоодх āм-шг бāнā. Йиринā нам тас махн уга болсн цагт гахан махн боднцгтагъар чигн сән, борщ кев чигн сән. Болв, эн-др гахан махн, маньгдур гахан махн, нōкādүр гахан махн болсн цагт, үкрā мах, такан мах, галуна мах эс гидж чиндгнā мах идх дурн күрнā. Тер тōлāд, олчас авн бұрү бухс болн гунджд йилгъдж авх кергтā, керм тедн тохм болш уга болхла, тегād күфүнд юн кергтā болн, терүгāн цугтн хулддж авдг болдгар олн зүсн мах, темдгтā-тодрха кемджāгъārн махна кōрнъ бā-ādг болдгар тедниг бордх кер-гтā.

Махна малмуд өсгдг зонмуд, нег үлү мал хārүлдж хадгъ-лдг сән идгтā газрмудар гар-гълхлā туста болхмн.

Колхозмуд болн совхозмуд беконн гахас бордцхав зōвтā. Беконн гахас бордхд багъ хот кергтā. Беконн гахас борд-хла немсн нег килограмм немүр болгънд 4—4,5 хотин единиц гаргългднā. Мана ори-нутгин эркн сән гисн эдл-аху-сар, тер мет Даньд беконн бордхлаг немгдсн нег кило-грамм немүр болгънд 3,6—3,7 хотин единиц гаргългднā, те-рүнлārн хамдан гахан өк икār гаргългъ авхар бордлгънд немсн нег килограмм немүр болгънд 7 хотин единиц гар-гългднā.

Тана райодар, дакад тедү мет Сибирт, Уралд, Прибал-тийск республиксār шовуд өсглгънн делгрүлх кергтā, нег үлү уснд өбмдг шовуд өсглгъ-иг делгрүлхмн. Энүнд усн токтдг газрмуд дала, нам танд цуг ори-нутгиг шовудар тегдлж чадхмт. Чиндгъ өсгл-гънн икār делгрүлхмн. Чинд-гнā махн дегд сән амта болсн деерāн шимтā. Нам чин-дгнā махиг такан махнас дерлкүлдж идг кесг āмтс би меднāv. Чиндгн сән арс өгнā. Чиндгнā арсар бичкн куукд болн бōдүн улст пальтос уйдж болхмн. Чиндгн ик өсл-тā агърусн. Тер тōлāд чин-дгъ өсглгън ик орута.

Малин хотин кōрннги тус-кар сāнār ухалх кергтā. Кер-мрджāн бидн даалгъврмуд авч-кад, болв малин хотин кōрнн-гид батлхнн туск эв-аргъ эс олдж чадхлā, цуг манас кел-тāгъад ундж одцхавмн. Газрин агъуг немдж икдүлгъārн эн тōриг таслнавдн гилгън тана условийд болхла багъ болх бā-

тхā, нам тинм газр танд уга болдг бāдлгтā. Тиигхлā, мал-мудиг хурлар, омгтагъар өсг-лгънд керг бāдджāнā. Агро-техникиг ясурун бāддж куль-туриг сāнār шүүдж-хлāддж авлгън, удобрениг олзлгън кергтā болджана.

Костромск областьд агроном болдж кōдлджāх үр Макарова энүнд босдж үг келв. Энүнā келсн үгд соннн, шин юмн дала. Ур Макарова эврāнн кергāн медж сән агроном бол-дг бāдлгтā, түүнā келсн угиг би оньган, дурн седклāн тāvдж сонсвв, болв түүнā келсн үг-мүдин зāрмслāнн би зōвшār-джāхшв, зāрм үгмүднн тааста болв, зарм үгмүднн тас уга болв. Арва болн ичмā тārлгъ-иг икдүлхнн тускар тер келв, ташр тиигхлārн гектар болгъ-насьн колхоз 6 центнер арва авна, гектар болгънасьн 8 цен-тнер ичмā авна гидж тер гер-члв. Арван болн ичмāнā тинм ургъц авлгъарн танд холд одш угат гидж шуд гооднн танд келджāнāv. Та альд сургъуль сурлат гидж сурх дурм күр-чāнā. Мана институтс зāрмдāн āмтсиг үрāчкнā. Гектар болгъ-насьн 140 центнер боднцг танд цуглулдж хурадж авнат. Тинм болхла, шуд боднцг асрад ургъадж автн, тиигхлārн танд арва ичмā хойринār болхнн кесг холван хот-хол гектар болгънасьн авхт. Минь тиигти гидж заадж болхий?! Бидн бод-нигиг бий деерāсн ухалдж гаргългън угавдн, манас урд, ма-ниг гарад уга бāдл боднцгиг манур авч ирсмн. Боднцгнн тускар хар гуйрла дуньцү-лдж академик Прянишников дегд сāнār келлā. Эн ик гун сургъульта күн билā. Туунā бичсн дегтрмүдиг умщхатн. Деед ар үзгин зонмуд клевер, тимофеевк гидг өвс тārлгънн хасдж багъруллгън хаджгър гидж би тоолджанав. Тана зон олс тārдг зон болджана, ти-игхлā хаалгъ татгч клевериг түр-үлдж эс тārхлā, танд олсна сән ургъц авч чадш угат. Клевер сән теджāл өгнā, струк-туриг ясуруна, газрин шимиг икдүлнā. Тер учрар клевер тārлгънн айстан, киидāн хасдж багърулдж больш уга. Нам чеховск харсанатна бийн нег эрāсинь авад, негинь үлдāлā, тана зāрметн болхла цуг эрāс-динь сулдхдж авцханат. (Инā-льдāн).

Тана зонмудт малин хот гидж боднцг, эрднн-шишā, лю-тин, клевер, вик болн нань чигн культурмуд тārцхātн гидж селвг өгх билāv. Овс икār силосоватъ кех кергтā. Танд хлāлāчхālтн, Северн Ир-ландьд царннгиб өвс силосо-ватъ кенā, тер силосарн бод малмуд асрна, нам мōрд чигн асрна. Тана газр чингтāvр газр болджана. Танд өвс хаг-сахд зовлнъта болна. Танд өвсāн хагсахлārн брāлинн ге-ехмт, брāлнн кōгджрхмн. Овсāн хадж авад силосоватъ кехлā сән болхн угай. Тер цагт ургъагъад авсн тоотан цугтнн хадгълад, сән шимтā, амтга деернн малмудан асрхт.

(Цаарлцкнн дарук номерт.)

Партийн сургъулин джилин диг

Приозерн районын партийн организац партийн просвещен-на джилг тѳгсѳдж, дигинь кев. Эн дигнь—джилин эргид коммунистнр, комсомольцнр болн интеллигенц улс марксистск-ленинск медрлѳн ѳддл-улхин тѳлѳ шунмгѳагѳар кѳдлцхѳсинь ѳзѳлджѳнѳ.

Сургъулин давсн джилд районд партийн просвещенѳ системд 17 кружок бѳрдѳгд-смн, тедн дотр 8 кружок произ-водствин тодрха экономик даслгѳар. Кружокст, комсомольск политшколд сурцах болн эврѳн бийснѳ, кружокд орлго, марксистск-ленинск теорий дасджах улсин цуг тонь 369 кѳн болѳ.

Бѳрдѳгдсн кружокс цугтан гишнѳ кѳдлмштѳн таслвр гар-гѳл уга кѳдлцхѳв. ѳдр-бисѳ политик даслгѳна кружокст 7—8-д тѳрмѳд дасгдѳв. Энд дотр КПСС-н ЦК-н декабрьск болн февральск пленумсин иницидвр, СССР-н Деед Советин VI-ч сессийн кѳдлмшин диг, КПСС-н ЦК-н болн СССР-н Министрмѳдин Советин, совхозмѳдин кѳдлѳчнрѳр кесн дуудвр болн нань чигн тѳрмѳд.

Производствин тодрха экономик даслгѳна кружокст 131 кѳн сурв. Совхозмѳдин экономикн туск тѳрмѳд гуунѳр даслгѳнд эдн оньган тѳвдѳж еурцхѳв. СССР-н селѳнѳ эдл-ахѳд ѳсглгѳнд совхозмѳдин эдлѳжѳх чинр, кѳч-кѳлсиг болн терунѳ ѳн-шаньгинѳ совхозмѳдт тоолдж диглхин туск, совхозмѳдин гаргѳджах эд-таврн, эдл-ушин ѳнинѳ болн тер ѳниг багѳрулх хаалгѳ болн нань чигн тиим авцта тѳрмѳд кружковцнр дасцхѳхларн, терѳгѳн эврѳннѳ совхозин бѳѳдл-джиргѳллѳ, кѳцѳ-

гддж ѳвх кѳдлмшлѳнѳ зал-гѳдж-харгѳцулдж кецхѳв. Совхозмѳдин тодрха экономик даслгѳна кружковсин пропагандистнр—ур И. Ф. Курасов „Сарпа“ совхозд, ур И. М. Шилкин, „Заливной“ совхозд, сургъулин кѳдлмшиг киндж, бѳѳрн тѳрмѳдт оньг ѳгч кѳдлцхѳсн, дигнѳ сѳн бол-лѳ, кружковцнр медрлѳн ѳдд-лѳлсн, кѳдлмшѳн сѳѳнѳр кец-хѳджѳнѳ.

Майин 15 кѳртл кружковсар дигин заньтѳс кегдсн, ѳдр-бисѳ политик даслгѳар кѳцмдѳж бѳѳхинѳ бас ѳзѳлѳв. Бѳрдѳм-джтѳ кевѳр, кружковцнрнр цугтагѳнинѳ цуглулдж, дигин заньтѳс „Сарпа“ болн „Ергенинск“ совхозмѳдин пар-тийн организацсар кегдѳв. Эн парторганизацин сеглѳтрмѳд ур Меркин болн ур Белова, ѳмнѳн чигн партийн сургъу-лин кѳдлмшиг сѳѳнѳр гарддж ѳвцхѳла.

Сургъулин джилин туршар-т дасцхѳсн тѳрмѳдѳр круж-ковцнрин медрлнѳ сѳн дун-дин болдгнѳ медгдѳв. Дигин заньтѳд шунмгѳагѳар орлцдж, бат медрлѳтѳ болцхѳсан круж-ковцнр Е. Г. Рубан, Б. М. Снетков, П. В. Зыпуников, Котов, Яхтин, Ланговой болн нань чигн улс ѳзѳлцхѳв.

Сургъулин джилин диг кел-гнѳ кѳдлмшт дуту-дунд бѳѳ-сиг чигн ѳзѳлѳв. „Привольн“ совхозин партийн организацд ѳдр-бисѳ политик даслгѳна хойр кружок бѳрдснѳс, негнѳ ик эртѳр тарв. Учрнѳ—круж-ковцнр ирцхѳдгѳн уурцхѳсн ѳвдл. Бас нег кружковнѳ фев-раль сард сургъулѳн таслѳ. Эн парторганизацин сеглѳтр ур Н. А. Хмара—негдгч кру-жокн, КПСС-н член ур М. С.

Свиридов—хойрдгч кружковн гардврчрнѳ билѳ. Эклцин парторганизацин сег-лѳтр ур Хмара, партийн сур-гъуль бѳрдѳлгѳнд болн гард-лгѳнд оньган багѳар ѳгч ѳв-сар, пропагандистнр улсас кѳдлмш некл уга бѳѳсн учрар, тиим зѳв уга ѳвдл гарв.

Партийн просвещенѳ бѳр-дѳлгѳнд сургъулин давсн джилд КПСС-н туудж дасл-гѳнд, коммунистнр улс эврѳн бийснѳ, кружковд орлго геор-ий даслгѳнд, нег улѳ марк-систск философий гѳѳддж дас-лгѳ кехд, мана оньг багѳар тусдж ѳвѳ. Тиигѳд цуг рай-она партийн организацар зуг 21 коммунистнр партийн ту-удж болн философий дасц-хѳдж бѳѳв. Иим эндѳ ѳвдлгн сургъулин шин джилд чиклх зѳвтѳвдн.

Дигин заньтѳ келгнѳ рево-люционн теорий дасцхѳдж ѳвх улсин медрлнѳ ѳддлдж, батрдж, энѳнѳс иштѳт тедн партн болн правительствин шиидврмѳд кѳцѳхин тѳлѳ но-олдѳгѳнд шунмгѳагѳар орл-цдж ѳвхинѳ медѳлдж ѳзѳлѳв.

Сургъулин джил тѳгсѳѳр, цаарандан медрлѳн ѳддлѳл-гнѳг зогсахн биш гидж кружковцнр келцхѳв. Эн уч-рар зунин туршарт лекцс, док-ладс умшлгѳна кѳдлмшиг ча-нѳгѳах кегр ода кѳцѳджѳнѳ-влн, газет умшлгѳ болн кѳ-ѳндвр кедж политическ тѳр-дѳд цѳѳлгѳлж ѳлгѳлгѳ дел-грѳлѳвдн.

Кружковцнрин дигин зань-тѳд деер заасн тоотиг сур-гъулин шин джилд белдлгѳ келгнѳндѳн тоолдж авхвдн.

Б. БАМБАЕВ,
КПСС-н Приозерн райкомнн пропагандин болн агитацин отделин заведѳкцин дарѳк.

СССР-н болн Вьетнамин олт-ѳмтнѳ ах-дѳ болгч ни-ницнѳгѳѳ

К. Е. Ворошилов Вьетнамд гишлгдлгѳн

СССР-н Деед Советин Пре-зидиумн ахлѳч ур К. Е. Во-рошилов Вьетнамд гишлгдлж ир-снѳ манѳгѳдуртнѳ, майин 21-д Ханой балгѳснд, СССР-н болн Вьетнамин олт-ѳмтнѳ ах-дѳ болгч ни-ницнѳгѳѳд нерѳдг-дсн митинг болѳ.

Ханой балгѳсна Ба-Динѳ плѳ-щадѳ деер ик олт кѳдлмшчнр, ѳѳлд церглѳч улс, сургъулин кѳвѳд, кѳѳкд болн хотн-хошад-нѳ бѳѳх селѳдин крестьянмѳд цуглрдж ирцхѳв. Эднѳ тонь 100 минѳгн кѳрѳв.

Митинг сексн хотл балгѳсна административн комитетин ах-лѳч д-р Чан Зуй Хынѳг ик гид-г байр ханмдѳтагѳар ур К. Е. Ворошиловн, Президент Хо Ши Минн болн эдннр дахдж ѳвх улсиг ѳѳрѳв.

—Социалистическ лагерн ах-дѳ болгч орн-нутгудт Со-ветск Союз ик дѳнѳ-нѳкдѳн кургѳв. Социалистическ тосхл-тур хоцрлтан угагѳар уралан ѳвхднѳ ѳзгддг тѳрѳ-зѳдѳг уга кехд тернѳ сѳн дамджлт болѳ,— гидж тер келѳ.

—Вьетнамин олт-ѳмтнѳ бол-хла Советск Союз, ик тѳрѳ хаалгѳднѳ харгѳсн болдг болѳ чигн, кезѳд чигн дала ик делгѳ болн хар ухан уга дѳнѳ-нѳкд кургдѳж ѳвѳ. Туслнѳ Советск Союз хамгин тѳрѳн болдѳж ма-на олт-ѳмтн сулдхин тѳлѳ ноо-

лда эклдж, августовск рево-люц кесиг зѳвшѳрдѳж, нѳкдѳн кургсн болдѳ. Вьетнамд болн цуг Индо-Китайд дѳн-дадж-уга тѳвшѳн бѳѳлгнѳ гархд СССР шунлттагѳар орлцѳ,— гидж Чан Зуй Хынѳг келѳ.

—Советск Союз болн социа-листическ лагерн цуг орн-ну-тгудин хоорндан ах-дѳ мет ни-ницнѳгѳѳ бѳѳлгнѳ, делкѳ тѳ-вшѳн, дѳн-даджг уга бѳѳхиг тетгх. Социалистическ орн-ну-тгуд, дѳн бичѳ болтха, олт-ѳм-тн тѳвшѳн бѳѳдж джиргѳтхѳ гидж ноолдѳж ѳвцхѳна. Энѳнд Вьетнамин Республик чигн шунмгѳа кевѳр орлцдж ѳвнѳ гидж заадѳж ур К. Е. Вороши-лов ѳгдѳн келѳ. Советск олт-ѳмтнѳ нерн деерѳс Вьетнамин кѳч-кѳлсчнрт халун менд келѳд народн-демократическ стройнѳг батлхин, орн-нутгин экономик-инѳ болн культуринѳ ѳддлѳ-лхин тѳлѳ ноолдлгнѳндан шин диилврмѳд кѳцхднѳ ицдѳнѳв гидж ур Ворошилов ѳгѳн тѳг-сѳв.

Эн ѳдр Вьетнамин провинцѳс, ур К. Е. Ворошиловла харгѳ-хар, цуг келн-ѳмтн улсин эл-чнр болдѳж делегацс ирцхѳсн-лѳ кѳѳндвр бас болѳ. Торгнѳ деер шаглдж кесн К. Е. Воро-шиловн зургинѳ эдн белг гидж авч ирдѳж ѳгснд, ур Вороши-

лов ханлтин ѳгѳн келѳд, Вье-тнамин цуг келн-ѳмтн улс хоор-ндан ни-ницнѳгѳѳ бѳѳхлѳ Демократическ Республикн кергнѳ кѳцхнѳ лавта гидж те-дннѳг иткѳв.

Майн 22-т ур К. Е. Воро-шилов, Ханой балгѳсна шидрт тосхгддѳж механическ завод хѳлѳв. Эн завод орн-нутгт тѳ-рѳн болдѳж тосхгддѳжамн. Эн-ѳг Советск Союзин дѳнѳ-дам-джгар тедн бѳѳрдѳжѳнѳ.

Заводнѳ эргдѳж ѳвдѳж хѳлѳ-снѳ дарулнѳ ур К. Е. Вороши-лов тосхачрла болн заводин кѳдлмчнрлѳ харгѳлж кѳѳндвр кев. Эднѳ нерн деерѳс заводнн директор Нгуен Лой алдр со-ветск олт-ѳмтнѳ элч ур К. Е. Ворошилов заводт ирснд билн цугтан икѳр байрлджанавдн, вьетнамск олт-ѳмтнѳд хару-хан уга дѳнѳ-нѳкд кургдгнѳ, мана эн завод тосхлгнѳнд орл-цдѳжхднѳ, Советск правитель-ствд болн цуг советск олт-ѳмтнѳд манас ик ханлт кургдѳж келтн гидж сурдѳжанав гнѳ.

Ур К. Е. Ворошилов Ханой-ск университетд ирдѳж студен-тнрлѳ харгѳв. Гурвн минѳгнѳ кѳн цуглрсн митингд ур Во-рошилов ѳг келсиг, тедн шуу-гдѳж, байртагѳар тосцхѳв. СССР-н ах сургъулин министр ур В. П. Елютин келсн ѳгдѳн университетд белг гидж хойр минѳгнѳ дегтр ѳггдѳжѳнѳ гидж сонѳсхѳв.

Вьетнамд кѳдлджѳх советск специалистнр улсѳла болн эднѳ ѳрк-буллѳнѳ ур К. Е. Вороши-лов харгѳв. Советск специа-листнр эврѳннѳ интернациона-льн даалгѳвран кѳцѳдж, вьет-намск ах-дѳ болгч олт-ѳмтнѳ сѳн дѳнѳ-нѳкдѳн кургдѳж чад-хвдн гидж ур К. Е. Ворошило-виг иткѳлцхѳв.

Ур К. Е. Ворошилов майн 23-д ик прием кеснд минѳгѳ-шаху кѳн цуглрѳв. Энѳнд келсн ѳгдѳн ур Ворошилов:— „Алдр социалистическ лагерн салшго нег ѳнѳгнѳ болдѳж, ах-дѳ болгч наадѳж орн-нутгудла бат ни-ницнѳгѳѳ ѳвдѳж, Вьет-намин Демократическ Респуб-лик шин джиргѳл тосхлгнѳндан ик диилврмѳд кѳцхднѳ ицдѳнѳвдн“— гидж келѳ. Вьетнамин Президент Хо Шин Мин хѳрѳ ѳгдѳн:— „Советск Союзла, Кит-длѳ болн нань чигн ах-дѳ болгч орн-нутгудла ни-ницнѳ-гѳѳ бѳѳхиг вьетнамск олт-ѳмтн икѳр кѳндлнѳ, иигдѳж ни-ницнѳгѳѳ бѳѳлгнѳ вьетнамск олт-ѳмтн шин джиргѳл тосх-хдан, эврѳннѳ тѳрскнѳн негдѳ-лхин тѳлѳ ноолдлгнѳндан диил-вр бѳрхднѳ ик дамджг болнѳ“— гидж келѳ.

Редактор Д. М. МУКЕБЕНОВ.

Хургѳд ѳсглгѳнѳ сѳн аргѳ

Элст эргнд бѳѳсн колхозму-дар болн совхозар хѳѳнѳ хур-гѳлгнѳ чилгчдѳн ѳѳрдѳдж ѳвнѳ. Эн джилѳс авн колхоз-мѳдин ик зунѳ хѳѳдѳн ѳвлѳр болн эрт хаврар хургѳлулгнѳнд эклѳд орѳ. Иигдѳж тѳл ав-лгнѳ, хѳѳнѳс авгддг ноѳс болн мах икдѳлхд ик чинртѳ. Иим кѳдлмшт Сталинѳ нертѳ болн „Победа“ колхозмѳдар оньг ѳггдѳж ѳвхш. Тер тѳлѳд чигн эн хойр колхозин хѳѳнѳ хургѳлгнѳнд дуту-дундс дала.

Сталинѳ нертѳ колхозд зун хѳѳнѳс 117 хургнѳ болн „По-беда“ гидг колхозд зун хѳѳ-нѳс 109 хургнѳ авгдѳж. Эн кѳдлмшиг сѳн гидж келдж болѳшго.

Хѳѳнѳ тѳл авлгнѳ ним тату болдг учрнѳ, хургѳлх хѳд ѳв-лѳс му, этцн гарсн ѳвдл. Хур-гѳлх хѳѳдѳг асрдѳж, хотнѳ икдѳлдж ясхмн билѳ. Концен-трат кѳрмѳр бѳѳсн бийнѳ, хѳ-

ѳдин асрлгнѳ тасрхан уга эс кегдѳж. Степной МТС-н гардврт бѳ-ѳх дѳрвн колхозмѳдт, нег чигн отарт, хургѳднѳ ѳсглгнѳ кошарно-базовой эв-аргѳар эс кегдѳж. Тер ик хаджгѳр ѳвд-л. Гарсн ѳдрѳсн авн хургѳд экѳн дахад, теегѳр ѳвхларн, зусн-зѳул шавр-шора идѳд, кийтн салькн, хурт орад, гем-тнѳ, эн учрар ѳкдгнѳ чигн ик болнѳ.

Эн МТС-н болн колхозму-дин специалистнр кошарно-ба-зовой эв-аргѳар хургѳд ѳсгл-гнѳ ик чинрин цѳѳлгѳлж ѳг-чѳхмн уга. Хургѳлсн хѳѳдиг идгт гаргѳхларн, хургѳдинѳ хаша-бас дотр ѳлѳлѳжѳх кер-гтѳ. Хургѳд уга хѳд хол гар-рад, сѳн идгт кѳрѳл, цадна. Хургѳд иигдѳж кошарно-базо-вой эв-аргѳар ѳсглгнѳ ик чинр-тѳ тѳр.

БОЛДЫРЕВ Б,
КПСС-н ѳбкомнн селѳнѳ эдл-ахун отделин инструктор,

Хѳрѳ ирдѳжѳх халѳмгудт сѳн дѳнѳг болдѳжацхѳна

Шидрѳс „Новый мир“—кол-хозд 10 ѳрк-бул халѳмгуд ирдѳжѳнѳ. Эднд бѳѳх гермѳд бел кечксн бѳѳнѳ, ирсн халѳм-гуд нургѳлдж мал хѳлѳлгнѳнѳ кѳдлмшт кѳдлхмн. Дакад эднд саалин ѳкрмѳд хулдѳж авхд 1500 арслнѳ мѳнѳгн болн кол-хозин дѳнѳ-тусин кассас 1500 арслнѳ мѳнѳгн ѳрк-бул бол-гнѳнд ѳггдхмн.

И. И. СМОЛЯНКО.
„Новый мир“—колхознн партбюрон сеглѳтр.

ЗУРГТ: Элст балгѳсна тосхл-тин 2-ч участкин плотницк бригадин бригадир И. Корнилов. Эврѳннѳ норман эн ѳдр болгнѳ 180-200 процент кургдѳж кѳцѳнѳ. А. АСТАХАВАН фото

Хѳѳчнрин диилвр

Прѳктнѳ раѳсна хѳ ѳсглгѳ-хургѳ 100 хѳн болгнѳнас ах нѳ дѳрвдгч совхозин хѳѳчнр авсн даалгѳвран кѳцѳлгѳѳрн сѳн диилвр кѳцѳ. Ах хѳѳч П. Е. Береговой 100 хѳн бол-гнѳнас 140,5 хургѳ авѳ. 134,6

хѳѳч А. П. Агафонов, 134,2 хургѳ—ах хѳѳч П. Н. Доро-шенко авѳ. Майин 15-д цуг совхозар 100 хѳн болгнѳнас 122,6 хургнѳ авгдѳ. Ц. Б.